گزارش مکتوب ۱۰۰روزه رییس‌جمهور به مردم در بخش اقتصادی

عنصر مسلط نابسامانی اقتصادی تحریم‌ها نیست

تسنیم: من تنها در صورتی شب با آرامش سر بر بالین خواهم گذاشت که زندی و بی‌رنگی ناشی از فقر چهره کودکان محروممان در هرکجای این سرزمین، جای خود را به سرخی گونه‌های شان داده باشد.

متن گزارش صدروزه رییس‌جمهور به مردم در بخش اقتصادی به این شرح است:

۱- مقدمه

دولت، بنا به تعریف، نهادی است در خدمت مردم و اصل وجودی و درجه اهمیت آن، با میزان تاثیر بر زندگی مردم و ارتقای کیفیت زندگی آنان، مورد سنجش و ارزیابی قرار می‌گیرد. هرآنچه دولت در فعالیت‌های خود انجام می‌دهد دارای اثر مستقیم و غیرمستقیم بر زندگی آحاد مردم است. بنابراین ضروری است رییس‌جمهور به عنوان بالاترین مقام اجرایی کشور، به‌طور مستمر و در فواصل زمانی مناسب، مردم را در جریان فعالیت‌های خود قرار دهد. بدیهی است با توجه به حجم و تنوع بسیار زیاد فعالیت‌های دولت، گزارش بنده محدود به مهم‌ترین موارد است و سایر مقامات دولتی گزارش‌های مربوط به خود را ارایه خواهند داد.

از آنجا که از زمان شروع به کار دولت، این اولین گزارش جامع بنده به مردم است، لازم می‌دانم قبل از ورود به بحث اصلی، در درجه اول به تشریح اهدافی که از ارایه این گزارش دنبال می‌کنم بپردازم و پس از آن، یک نکته مقدماتی مهم را نیز ذکر کنم.

بنده چهار هدف مشخص را از ارایه این گزارش خود دنبال می‌کنم:

اول، مایلم در مورد اینکه دولت مسوولانه کار می‌کند و جدیت در حل مشکلات دارد و در اصطلاح، اینکه دولت خوب کار می‌کند، به جامعه احساس آرامش بدهم. دوم به جامعه این اطمینان را دهم که این دولت توان حل مسایل را دارد، آنها را درست اولویت‌بندی می‌کند و شیوه مناسبی را برای حل مسایل به کار می‌گیرد. می‌خواهم اطمینان بدهم که دولت نخففط خوب کار می‌کند، بلکه کار را هم خوب انجام می‌دهد. هدف سوم و مهم من آن است که با مردم به تحلیل‌ها و پیش‌فرض‌های مشترک دست پیدا کنم. مردم ما معمولا راجع به مسایل مختلف کشور و جرایی آنها تحلیل دارند و همه‌روزه در اتوبوس، تاکسی، محل کار و محافل خانوادگی و دوستانه، راجع به اوضاع و احوال با یکدیگر گفت‌وگو می‌کنند. دولت می‌تواند با ارایه اطلاعات صحیح و به‌هنگام به جامعه باعث تصمیم‌گیری منطقی‌تر مردم شود و از این طریق به حل مسایل کلان کشور کمک کند. هدف چهارم من از ارایه این گزارش، مشارکت‌طلبی نخبگان و اصحاب فکر و اندیشه و قلم است تا از طریق نقد نگاه و رویکرد دولت، رفتار ما را تصحیح کنند تا در این فرآیند، حلقه ارتباطی میان دولت و نخبگان جامعه، که در سال‌های اخیر گسستی غیرقابل قبول پیدا کرده، مجددا شکل بگیرد و مسیر رشد متقابل را هموار سازد.

پیش از ورود به گزارش، ذکر یک نکته مقدماتی را نیز ضروری می‌دانم. بنده برای آن که بتوانم مسیر آینده را از نگاه دولت ترسیم کنم، ناچار خواهم بود از تبیین وضع موجود و یا به عبارت دقیق‌تر، از تحلیل وضعیتی شروع کنم که دولت کار خود را آغاز کرده است. من در این تحلیل، صریح و دقیق خواهم بود و بفهمزه از آنجا که می‌خواهم بر اراده‌ها، متمرکز شوم، به ناچار توجه خاص خود را بر «مشکلات» معطوف خواهم کرد. همان‌طور که یک پزشک، در مواجهه با بیمار، منحصرا بر مشکل اصلی او متمرکز می‌شود و به سایر حوزه‌هایی که او در آنها از سلامتی برخوردار است نمی‌پردازد، من هم عمدتا مشکلات را مورد توجه قرار می‌دهم.

در اینجا به دو نکته مهم در ترسیم مسیر آینده دولت، «تاکنون» از پرداختن به گذشته خودداری کنم. دولت کار خود را از یک دولت با میراث مشکلات به راه رسیده، از مسوولیت خود در بهبود امور و رفع مشکلات بر باز نه و تقصیرات را متوجه گذشتگان بداند. اما در رویکرد دولت، با نگاهی مسوولانه و امیدوارانه و در جهت رفع مشکلات، به آسیب‌شناسی آنها پرداخته و از موضع ارایه راه‌حل گذشته و وضع موجود را مورد بررسی نقادانه قرار خواهد بود. بنده رویکرد دوم است. همچنین فکر می‌کنم بسیار ضروری است نوع رویکرد و نتایج عملکردی دولای‌های گذشته به بهوزه دهه گذشته، در سال‌های مختلف، در دانشگاه‌ها، مطبوعات، محدودیت‌های زیادی مواجه شد. بنابراین یکی از اولویت‌های مهم کنونی دولت، بازگرداندن تولید و صادرات نفت به ارقام سال‌های قبل از ۱۳۸۴ است.

متاسفانه طی چهار سال گذشته با وجود نیاز جدی کشور به انرژی و اولویت بسیار بالای بهره‌برداری از میادین مشترک، هیچ‌یک از میدان‌های گازی جدید به بهره‌برداری کامل نرسیده‌اند و در حال حاضر کشوری که از نظر حجم ذخایر گازی در مرتبه دوم جهانی قرار دارد، برای تامین انرژی داخلی خود نزدیک به ۲۰۰میلیارد‌مترمکعب کسری دارد. از طرفی روابط مالی شرکت ملی پالایش و پخش و شرکت ملی گاز با خزانه و سازمان هدفمندی یارانه‌ها شفاف نبوده و برداشت از حساب این شرکت‌های اجرایی اجرای طرح هدفمندی یارانه‌ها(این شرکت‌ها را با موانعی در تامین منابع مواجه کرده است.

در چنین شرایطی کنارگذاشتن نیروهای بسابقه و متخصص بخش نفت و حذف پیمانکاران بخش خصوصی، حل مشکلات این بخش را هم پیچیده‌تر کرده است. علاوه بر این، اعمال تحریم‌ها منجر به عدم دریافت بخش قابل‌توجهی از درآمد حاصل از فروش نفت‌خام طی دو سال گذشته و کاهش سرمایه‌گذاری‌های خارجی شده است.

مسایل بخش کشاورزی

در بخش کشاورزی که به لحاظ ماهیت فعالیت، همواره از سیاست‌های حمایتی دولت برخوردار بوده سومدیریت دولت می‌تواند اثرات مخرب زیادی در این بخش داشته باشد. طی سال‌های ۱۳۷۹ تا ۱۳۸۴ به‌طور متوسط سالی یک‌میلیون‌تن به خرید تضمینی گندم افزوده و حدود یک‌میلیون‌تن از میزان واردات کاسته شده بود و این مسیر روبه‌جلو باعث شد در سال ۱۳۸۳ در تولید گندم به خودکفایی برسیم. در این دوره، خرید تضمینی از ۵/۵میلیون‌تن در سال ۱۳۸۰ به بیش از ۱۱میلیون‌تن در سال ۱۳۸۴ و واردات گندم از ۸/۴میلیون‌تن به سال ۱۳۷۹ به ۱۰۵هزارتن در سال ۱۳۸۳ رسید.

ولی طی دوره ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۱ این مسیر تغییر کرد و به‌طور متوسط سالی یک‌میلیون‌تن از خرید تضمینی گندم کاهش و حدود یک‌میلیون‌تن به میزان واردات افزوده شد. میزان خرید تضمینی گندم از ۱۱میلیون‌تن در سال ۸۴ به ۲/۲میلیون‌تن در سال ۱۳۹۱ کاهش پیدا کرد و در همین دوره واردات گندم از ۱۰۵هزارتن در سال۸۴ به حدود ۸/۶میلیون‌تن در سال ۹۱ افزایش یافت و پیش‌بینی می‌شود واردات گندم در سال ۱۳۹۳ بالغ بر ۷/۲میلیون‌تن باشد. واردات محصولات کشاورزی نیز طی سال‌های ۸۴ تا ۹۱، ۳/۳میلیارددلار و در سال ۱۳۸۴ به ۴/۳میلیاردلار در سال ۹۱ رسیده که به معنی افزایشی چهارباره‌ای است. تفاوت صادرات و واردات بخش کشاورزی و مواد غذایی کشور طی دوره ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۱ از منفی یک‌میلیاردلار در سال ۸۴، هشت‌برابر شده و به منفی هشت‌میلیاردلار در سال ۱۳۹۱ رسیده است.

مسایل بخش صنعت

بخش صنعت کشور از سال ۱۳۹۰ به‌دلیل پدیدارشدن آثار اجرای مرحله اول هدفمندی یارانه‌ها در کنار تشدید تحریم‌ها و بروز مشکلات برای تامین ارز واردات کالاهای واسطه‌ای و سرمایه‌ای بسیار تحت‌تاثیر قرار گرفته است. نتیجه موانع مذکور باعث رفاه شد سرمایه‌گذاری در سال ۱۳۹۱ به منفی ۲۱/۹ درصد کاهش یافته و رشد بخش صنعت نیز به منفی ۹/۹درصد برسد.

وابسته‌نشدن صنعت به واردات طی سال‌های منتهی به ۱۳۹۰ باعث شد صنعت ما در مقابل تحریم‌ها بسیار آسیب‌پذیر شود. به‌عنوان مثال موانع ورود کالاهای واسطه‌ای سبب کاهش شدید تولید خودرو و صادرات صنعتی در پنج‌ماهه اول امسال شد. از طرفی نحوه اجرای قانون هدفمندسازی یارانه‌ها و معطوف‌شدن توجه اصلی در این طرح به سهم پرداختی خانوارها به تولید و به‌طور خاص صنایع صدمه جدی وارد کرد.

مسأله تامین مالی فعالیت‌های اقتصادی و نظام چندنرخی و بی‌ثباتی واردات ارزی‌قیمت و همچنین تولید داخلی در دوره قبل دست‌بالای دولت، بازگرداندن تولید و صادرات نفت به ارقام سال‌های قبل از ۱۳۸۴ است.

شناخت وضعیت موجود در بدو تشکیل دولت بنده و علت‌های آن، از این جهت اهمیت دارد که بر اساس نظرات کارشناسی، باستثنای دوسال اول پس از پیروزی انقلاب اسلامی که به اقتصای شرایط طبیعی خاص دوران، به‌عنوان سال‌های بسیار نامطلوب در عملکرد اقتصاد کشور محسوب می‌شوند، مقطع حاضر، «بدترین» وضعیت اقتصادی از نظر رکود همراه با تورم، در کل تاریخ ثبت‌شده بیش از ۶۰سال عملکرد گذشته کشور است.

در این مسیر ناهموار به شما مردم عزیز اطمینان می‌دهم که دولت تدبیر و امید، زمان را تلف نخواهد کرد و هیچ ظرفیت انسانی و مدیریتی قابل استفاده‌ای را رها نخواهد کرد. کار ما بسیار دشوار، اما عزم ما نیز در رفع مشکلات استوار است و توان انسانی و مدیریتی خوبی را برای این کار تجهیز کرده‌ایم. از طرف دیگر، نگاه ما به آنچه وظایفمان، اینگونه نیست که دولتی فعال و مردمی تماشاچی بخواهیم. ما زمانی خود را مفید و موثر می‌دانیم که مردم را در عرصه‌های مختلف فعال و موثر ببینیم و نقش اصلی خود را در راهاندازی این حرکت تعریف کنیم. معتقدم شرط لازم همراهی مردم با دولت، صداقت دولتمردان در بیان مشکلات ملموس و واقعی آنان است و به همین دلیل بنده مشابه این گزارش، در هر مقطع مشکلات حل‌شده را در کنار مشکلاتی که باقی مانده برای شما مردم عزیز توضیح خواهم داد.

۲- چه تحویل گرفته‌ایم و از کجا شروع کرده‌ایم؟

دولت به‌عنوان اولین اقدام، به‌موازات استقرار مدیران جدید، به شناسایی وضعیت موجود کشور و آسیب‌شناسی دقیق شرایط پرداخت. لازم بود مهم‌ترین مسایلی را که باید به حل آنها اهتمام ورزیم به دقت کافی فهرست کرده و آنها را برحسب درجه اولویت، مانند میزان تاثیر بر زندگی مردم و سرعت به‌نتیجه‌رسیدن مرتب کنیم. برخی مسایل هستند که بسیار مهم هستند اما دیر به نتیجه می‌رسند و برخی مسایل هستند که از اهمیت کمتری برخوردارند اما نتیجه آنها را در زندگی مردم می‌توان با سرعت مشاهده کرد و برخی مسایل هستند که مانند بیماری‌های پنهان، در آینده سر باز می‌کنند. بر این اساس موفق شدیم تا فوری‌ترین و مهم‌ترین مسایل روز و مهم‌ترین مسایل آینده را شناسایی کرده و ریشه‌ها و راه‌حل‌ها را به دست آوریم.

مهم‌ترین مسایل اقتصادی پیش‌روی دولت

۱-اشتغال و بیکاری

از نظر درجه اهمیت، این دولت مهم‌ترین مساله کشور در سال‌های نزدیک آینده را بیکاری جوانان و به‌ویژه جوانان تحصیلکرده می‌داند. طی دوره ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۱ حدود هفت‌میلیون‌نفر به جمعیت در سن کار اضافه شده (به‌طور متوسط سالی یک‌میلیون‌نفر) که از این تعداد بیش از شش‌میلیون‌نفر هنوز به بازار کار وارد نشده و افراد مشغول به تحصیل در مقطع آموزش عالی نیز به رقم بی‌سابقه ۵/۴میلیون نزدیک شده است. بخش قابل‌توجهی از این تعداد که فاقدمدرک بالا هستند باید طی سال‌های گذشته به بازار کار وارد می‌شدند، مسلما در جست‌وجوی شغل به بازار کار وارد خواهند شد. این در حالی است که بر اساس آمارهای موجود طی سال‌های ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۱ به‌طور متوسط در هر سال ۱/۸هزارنفر به شاغلان کشور افزوده شده و نرخ بیکاری جوانان در پایان سال ۱۳۹۱، ۲۴/۵درصد و نرخ بیکاری زنان جوان بیش از ۳۸درصد بوده است. اقتصاد ما باید آنچنان خلق ارزش کند که نه‌تنها برای کسانی که طبق روال طبیعی سنی وارد بازار کار خواهند شد، بلکه برای انبوه جوانانی که طی سال‌های گذشته به جای بازار کار وارد آموزش‌عالی شده‌اند هم کار پیدا کند. عدم توجه به مساله ایجاد شغل درآمدزا و بروز بحران بیکاری می‌تواند عواقب اجتماعی جدی از جمله افزایش طلاق، جرم و اعتیاد داشته باشد.

ایجادی که اقتصاد ایران در شرایط کنونی با آن روبه‌روست در تاریخ اقتصاد کشور بی‌نظیر و متحیرکننده است. بنابراین، رکود اقتصادی همراه با تورم، بزرگ‌ترین مشکل کنونی، و بیکاری پنهان جوانان تحصیل‌کرده، مهم‌ترین معضل «آتی» این اقتصاد است.

در کنار این نکته که چند عامل و عواملی چون عملکرد نامطلوب و غیرقابل‌دفاعی با رای به اقتصاد کشور رقم زدند سوم خروج از این شرایط هم مشخص می‌کند. مردم ما طی دو سامال گذشته با طیف متفاوتی از تحلیل‌ها در مورد ریشه‌های مشکلات اقتصادی آشنا شده‌اند. میزان ارگیری سیاست‌های داخلی و میزان ارگیری تحریم‌ها جمله مواردی است که در مورد اثر تحریم بر اقتصاد ایران نیز پی‌ارخوانیم کامل تا اصلاح نشود، برخی از مسایل همچنان باید مرتبا خواهد بود. اینکه همان طور که می‌دانید ما در جهت ایفای رسالت خود و بهبود اوضاع کشور رفع تحریم‌ها را با جدیت دنبال کردیم و در همین مدت‌کوتاه بهره به نتایج رضایت‌بخشی دست یافته‌ایم. اما با جدیتی بسیار بیشتر، به اصلاح امور داخلی می‌پردازیم و در رفع موانع ناشی از سوءتدبیر داخلی مصمم هستیم

ملاحظه دوم این است که بنده در ترسیم مسیر آینده دولت، «ناگزیر» از پرداختن به گذشته خواهم بود. پرداختن به گذشته می‌تواند با یکی از دو رویکرد متفاوت صورت گیرد. رویکرد اول آنکه با دیدن بایدها و نبایدها به راه رسیده، از مسوولیت خود در بهبود امور و رفع مشکلات سر باز زند و تقصیرات را متوجه گذشتگان بداند. اما در رویکرد دوم، با نگاهی مسوولانه و امیدوارانه و در جهت رفع مشکلات، به آسیب‌شناسی آنها پرداخته و از موضع ارایه راه‌حل گذشته و وضع موجود را مورد بررسی نقادانه قرار خواهد بود. بنده رویکرد دوم است. همچنین فکر می‌کنم بسیار ضروری است نوع رویکرد و نتایج عملکردی دولای‌های گذشته به‌بهوژه دهه گذشته، در سال‌های مختلف، در دانشگاه‌ها، مطبوعات، و بحران‌های اجرایی و فقر را در بر داشته باشد.

۲-رکود همراه با تورم

غدغده افزایش بیکاری طی سال‌های آینده آن‌گاه جدی‌تر می‌شود که به وضعیت اقتصاد کشور طی سال‌های ۱۳۹۱ و ۱۳۹۲ توجه عمیق‌تری کنیم. نقطه شروع به کار این دولت، شرایط رکود تورمی بسیار جدی بوده است. سال ۱۳۹۱ از نظر شدت افت تولید، حتی بعد از سال ۱۳۶۵ از ابتدای دهه ۱۳۶۰ دارای دومین رکود است. از حیث شدت تورم نیز سال ۱۳۹۱ بعد از سال ۱۳۷۴ دومین مقام را داشت. بحران جدی‌تر دوسال اول حیوب و پس از پیروزی انقلاب اسلامی، بدترین سال از نظر شدت رکود، سال ۱۳۶۵ با رشد منفی ۹/۱ و نرخ جنگ‌تحمیلی بود. در سال ۱۳۹۱ نیز ما در این سال تورم حدودا ۳۲درصدی داشتیم. در سال ۱۳۷۴ نیز، با اینکه تورم ۴۹درصدی داشتیم اما رشد اقتصادی نزدیک به سه‌درصد بوده است. بنابراین بروز همزمان رکود و تورم طی دوسال متوالی در دهه‌های گذشته نظیر ندارد.

بنده برای آنکه بتوانم مسیر آینده را از نگاه دولت ترسیم کنم، ناچار خواهم بود از تبیین وضع موجود و یا به عبارت دقیق‌تر، از تحلیل وضعیتی شروع کنم که دولت کار خود را آغاز کرده است. من در این تحلیل، صریح و دقیق خواهم بود و بهویژه از آنجا که می‌خواهم بر اراده‌ها، متمرکز شوم، به ناچار توجه خاص خود را بر «مشکلات» معطوف خواهم کرد. همان‌طور که یک پزشک، در مواجهه با بیمار، منحصرا بر مشکل اصلی او متمرکز می‌شود و به سایر حوزه‌هایی که او در آنها از سلامتی برخوردار است نمی‌پردازد، من هم عمدتا مشکلات را مورد توجه قرار می‌دهم.

۳- رکود و علل آن

مسایل بخش نفت و گاز

همان‌طور که می‌دانیم، طی دهه‌های گذشته، یکی از موتورهای اصلی تحرک اقتصاد کشور بخش نفت بوده که در سال‌های اخیر با مشکلات فراوانی مواجه شده است. تولید نفت‌خام از سال ۱۳۸۰ تا سال ۱۳۸۴ با روندی افزایشی از حدود ۳/۵میلیون بشکه در سال ۱۳۸۰ به بیش از ۴میلیون‌بشکه در روز در سال ۱۳۸۴ رسید، ولی از سال ۱۳۸۴ کاهش سرمایه‌گذاری در اکتشاف و تولید نفت باعث شد تولید روندی نزولی پیدا کند. صادرات نفت نیز به دلیل افزایش تحریم‌ها بسیار از رز در کنار تولید و ۱۰ برابر شدن در عرصه قدرت‌های از دیگر موانع پیش‌روی صنعت کشور در سال‌های اخیر بودند. علاوه بر این، وضعیت اقتصاد جهانی و اجرای طرح‌هایی مانند سهام عدالت منجر به استفاده نهادهای عمومی و غیردولتی و شبه‌عمومی به این بنگاه‌ها شد که در نتیجه آن رقابت‌پذیری و محیط کسب‌وکار بسیار از بین و مشکل مواجه شد.

اسیدپژوهشدن قضاوت داخلی در مقابل تحریم‌ها

باید توجه داشت علل نوع نابسامان شدن نتایج دادمشده در سه بخش مهم اقتصادی کشور، در شرایطی به وجود آمده که طی سال‌های اخیر قضاوت ایران از تعمت رشد زیاد درآمدهای ارزی بهره‌مند بوده است. طی طول تاریخ اقتصادی کشور، در دو مقطع ۱۳۵۴-۱۳۵۲ و ۱۳۹۰-۱۳۸۲، اقتصاد ایران از تعمت افزایش درآمدهای ارزی سرشار برخوردار شده که در هر دو دوره هم، از آزمون این وفور نفوذی بیرون آمده و بعض اثنی در اتمنا تعمت رفاهی شده بودند واردات شده و به تولید و اشتغال ضربه وارد کرده است. واردات کالاهای داخلی طی سال‌های ۱۳۸۳ تا ۱۳۹۱ در حدود دوبرابر شده و از ۸۳میلیاردلار سال ۸۳ به ۱۷۵میلیاردلار واردات سال ۱۳۸۹ رسیده است. وضع دو مسیر واگرا از ۸۴ تا ۹۱ نه در عرصه اقتصاد داخلی و سیاست خارجی کشور پیگیری شده است. از یکسو در سیاست خارجی رویکرد تنشزدایی اتخاذ شد و موضعاتی که به جرایحات همچون و تنش در روابط خارجی هیچ دستاوردی نداشت، مطرح شد. از سوی دیگر در عرصه اقتصاد داخلی، وابسته‌کردن تولید و مصرف به واردات و کنترل قیمت کالاهای مصرفی به کمک واردات و ارزان در دسترس کار قرار گرفت. درست در زمانی که مردم ما در روند متوسط زندگی در عرصه روابط بین‌الملل از طرف ما مطرح می‌شد، میزان واردات کشور با اتکا به درآمدهای نفتی افزایش‌های چهچنی پیدا می‌کرد.

در نتیجه روند رو در آمدهای نفتی منجر به وابستگی بیشتر سبد خوارد ایرانی به کالاهای خارجی شده است. (افزایش واردات در صورتی که از محل افزایش صادرات نفتی تامین شود خلل‌دار نیست)، تکنیه مهم تمایز میان دوره اخیر افزایش درآمدهای نفتی در مقایسه با دوره اول وفور آن است که در دوره اخیر، وابستگی اقتصاد به واردات بدون توجه به مسایل بین‌المللی و تعارض با غرب صورت گرفت. در نتیجه با ایجاد محدودیت برای درآمدهای ارزی در آن تجربه‌ها، نرخ ارز افزایش و واردات در سال‌های ۱۳۹۱ و به‌خصوص ابتدای سال ۱۳۹۲ دچار کاهش شد و از این نظر، رفاه خانوارهای ایرانی که تحت تاثیر واردات زیاد قرار داشت دچار آفت شدیدی شد. ارزش پول کشور، از اواخر سال ۱۳۹۰ تا اوایل سال ۱۳۹۲ نیز به یکسوم کاهش پیدا کرد. نوسانات شدید نرخ ارز نیز با ایجاد فضای بی‌ثبات در اقتصاد مجرا شد. در تمهیدات بانک‌ها و اخذ تسهیلات از تجارت خارجی شد. در سال ۱۳۹۱ تا اواسط سال ۱۳۹۲ نیز واردات کالا ۲۵درصد نسبت به هفته‌ماه‌های ۱۳۹۱ کاهش یافته است. در نتیجه افزایش واردات طی سال‌های قبل باعث ایجاد تورم و کاهش قدرت خرید ۵۳میلیون‌ایرانی احداث شده، اما طی سال‌های ۱۳۹۱ و ۱۳۹۲ بود.

در شرایطی که تنگ‌نظر حلقه‌های تحریم به بدنه نظام بانکی و صنعت کشور از مدت‌ها قبل پیش‌بینی بود، افزایش مستمر واردات ارزی‌قیمت و همچنین تولید داخلی در دوره قبل دست‌بالای دولت، بازگرداندن تولید و صادرات نفت به ارقام سال‌های قبل از ۱۳۸۴ است.

مسایل بخش کشاورزی

در بخش کشاورزی که به لحاظ ماهیت فعالیت، همواره از سیاست‌های حمایتی دولت برخوردار بوده سومدیریت دولت می‌تواند اثرات مخرب زیادی در این بخش داشته باشد. طی سال‌های ۱۳۷۹ تا ۱۳۸۴ به‌طور متوسط سالی یک‌میلیون‌تن به خرید تضمینی گندم افزوده و حدود یک‌میلیون‌تن از میزان واردات کاسته شده بود و این مسیر روبه‌جلو باعث شد در سال ۱۳۸۳ در تولید گندم به خودکفایی برسیم. در این دوره، خرید تضمینی از ۵/۵میلیون‌تن در سال ۱۳۸۰ به بیش از ۱۱میلیون‌تن در سال ۱۳۸۴ و واردات گندم از ۸/۴میلیون‌تن به سال ۱۳۷۹ به ۱۰۵هزارتن در سال ۱۳۸۳ رسید.

ولی طی دوره ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۱ این مسیر تغییر کرد و به‌طور متوسط سالی یک‌میلیون‌تن از خرید تضمینی گندم کاهش و حدود یک‌میلیون‌تن به میزان واردات افزوده شد. میزان خرید تضمینی گندم از ۱۱میلیون‌تن در سال ۸۴ به ۲/۲میلیون‌تن در سال ۱۳۹۱ کاهش پیدا کرد و در همین دوره واردات گندم از ۱۰۵هزارتن در سال۸۴ به حدود ۸/۶میلیون‌تن در سال ۹۱ افزایش یافت و پیش‌بینی می‌شود واردات گندم در سال ۱۳۹۳ بالغ بر ۷/۲میلیون‌تن باشد. واردات محصولات کشاورزی نیز طی سال‌های ۸۴ تا ۹۱، ۳/۳میلیاردلار و در سال ۱۳۸۴ به ۴/۳میلیاردلار در سال ۹۱ رسیده که به معنی افزایشی چهارباره‌ای است. تفاوت صادرات و واردات بخش کشاورزی و مواد غذایی کشور طی دوره ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۱ از منفی یک‌میلیاردلار در سال ۸۴، هشت‌برابر شده و به منفی هشت‌میلیاردلار در سال ۱۳۹۱ رسیده است.

مسایل بخش صنعت

بخش صنعت کشور از سال ۱۳۹۰ به‌دلیل پدیدارشدن آثار اجرای مرحله اول هدفمندی یارانه‌ها در کنار تشدید تحریم‌ها و بروز مشکلات برای تامین ارز واردات کالاهای واسطه‌ای و سرمایه‌ای بسیار تحت‌تاثیر قرار گرفته است. نتیجه موانع مذکور باعث رفاه شد سرمایه‌گذاری در سال ۱۳۹۱ به منفی ۲۱/۹ درصد کاهش یافته و رشد بخش صنعت نیز به منفی ۹/۹درصد برسد.

وابسته‌نشدن صنعت به واردات طی سال‌های منتهی به ۱۳۹۰ باعث شد صنعت ما در مقابل تحریم‌ها بسیار آسیب‌پذیر شود. به‌عنوان مثال موانع ورود کالاهای واسطه‌ای سبب کاهش شدید تولید خودرو و صادرات صنعتی در پنج‌ماهه اول امسال شد. از طرفی نحوه اجرای قانون هدفمندسازی یارانه‌ها و معطوف‌شدن توجه اصلی در این طرح به سهم پرداختی خانوارها به تولید و به‌طور خاص صنایع صدمه جدی وارد کرد.

مسأله تامین مالی فعالیت‌های اقتصادی و نظام چندنرخی و بی‌ثباتی واردات ارزی‌قیمت و همچنین تولید داخلی در دوره قبل دست‌بالای دولت، بازگرداندن تولید و صادرات نفت به ارقام سال‌های قبل از ۱۳۸۴ است.

علاوه بر این، بی‌ثباتی در هدف‌گذاری ارزها همه‌ساله، از جهت بادگیری و جمع‌بندی تجربی در مورد نگرش‌های مختلف به اداره کشور، با دعوت از مسوولان قبلی و صاحبنظران به بحث گذاشته شود.

۴-رکود همراه با تورم

غدغده افزایش بیکاری طی سال‌های آینده آن‌گاه جدی‌تر می‌شود که به وضعیت اقتصاد کشور طی سال‌های ۱۳۹۱ و ۱۳۹۲ توجه عمیق‌تری کنیم. نقطه شروع به کار این دولت، شرایط رکود تورمی بسیار جدی بوده است. سال ۱۳۹۱ از نظر شدت افت تولید، حتی بعد از سال ۱۳۶۵ از ابتدای دهه ۱۳۶۰ دارای دومین رکود است. از حیث شدت تورم نیز سال ۱۳۹۱ بعد از سال ۱۳۷۴ دومین مقام را داشت. بحران جدی‌تر دوسال اول حیوب و پس از پیروزی انقلاب اسلامی، بدترین سال از نظر شدت رکود، سال۱۳۶۵ با رشد منفی ۹/۱ و نرخ جنگ‌تحمیلی بود. در سال ۱۳۹۱ نیز ما در این سال تورم حدودا ۳۲درصدی داشتیم. در سال ۱۳۷۴ نیز، با اینکه تورم ۴۹درصدی داشتیم اما رشد اقتصادی نزدیک به سه‌درصد بوده است. بنابراین بروز همزمان رکود و تورم طی دوسال متوالی در دهه‌های گذشته نظیر ندارد.

بنده برای آنکه بتوانم مسیر آینده را از نگاه دولت ترسیم کنم، ناچار خواهم بود از تبیین وضع موجود و یا به عبارت دقیق‌تر، از تحلیل وضعیتی شروع کنم که دولت کار خود را آغاز کرده است. من در این تحلیل، صریح و دقیق خواهم بود و بهویژه از آنجا که می‌خواهم بر اراده‌ها، متمرکز شوم، به ناچار توجه خاص خود را بر «مشکلات» معطوف خواهم کرد

ابعادی که اقتصاد ایران در شرایط کنونی با آن روبه‌روست در تاریخ اقتصاد کشور بی‌نظیر و متحیرکننده است. بنابراین، رکود اقتصادی همراه با تورم، بزرگ‌ترین مشکل کنونی، و بیکاری پنهان جوانان تحصیل‌کرده، مهم‌ترین معضل «آتی» این اقتصاد است.

در کنار این نکته که چند عامل و عواملی چون عملکرد نامطلوب و غیرقابل‌دفاعی با رای به اقتصاد کشور رقم زدند سوم خروج از این شرایط هم مشخص می‌کند. مردم ما طی دو سامال گذشته با طیف متفاوتی از تحلیل‌ها در مورد ریشه‌های مشکلات اقتصادی آشنا شده‌اند. میزان ارگیری سیاست‌های داخلی و میزان ارگیری تحریم‌ها جمله مواردی است که در دوره اخیر، وابستگی اقتصاد به واردات بدون توجه به مسایل بین‌المللی و تعارض با غرب صورت گرفت. در نتیجه با ایجاد محدودیت برای درآمدهای ارزی در آن تجربه‌ها، نرخ ارز افزایش و واردات در سال‌های ۱۳۹۱ و به‌خصوص ابتدای سال ۱۳۹۲ دچار کاهش شد و از این نظر، رفاه خانوارهای ایرانی که تحت تاثیر واردات زیاد قرار داشت دچار آفت شدیدی شد. ارزش پول کشور، از اواخر سال ۱۳۹۰ تا اوایل سال ۱۳۹۲ نیز به یکسوم کاهش پیدا کرد. نوسانات شدید نرخ ارز نیز با ایجاد فضای بی‌ثبات در اقتصاد مجرا شد. در تمهیدات بانک‌ها و اخذ تسهیلات از تجارت خارجی شد. در سال ۱۳۹۱ تا اواسط سال ۱۳۹۲ نیز واردات کالا ۲۵درصد نسبت به هفته‌ماه‌های ۱۳۹۱ کاهش یافته است. در نتیجه افزایش واردات طی سال‌های قبل باعث ایجاد تورم و کاهش قدرت خرید ۵۳میلیون‌ایرانی احداث شده، اما طی سال‌های ۱۳۹۱ و ۱۳۹۲ بود.

در شرایطی که تنگ‌نظر حلقه‌های تحریم به بدنه نظام بانکی و صنعت کشور از مدت‌ها قبل پیش‌بینی بود، افزایش مستمر بارگیری در کنار تورم بالا و بروز مشکلات در عرصه قدرت‌های از دیگر موانع پیش‌روی صنعت کشور در سال‌های اخیر بودند. علاوه بر این، وضعیت اقتصاد جهانی و اجرای طرح‌هایی مانند سهام عدالت منجر به استفاده نهادهای عمومی و غیردولتی و شبه‌عمومی به این بنگاه‌ها شد که در نتیجه آن رقابت‌پذیری و محیط کسب‌وکار بسیار از بین و مشکل مواجه شد.

اسیدپژوهشدن قضاوت داخلی در مقابل تحریم‌ها

باید توجه داشت علل نوع نابسامان شدن نتایج دادمشده در سه بخش مهم اقتصادی کشور، در شرایطی به وجود آمده که طی سال‌های اخیر قضاوت ایران از تعمت رشد زیاد درآمدهای ارزی بهره‌مند بوده است. طی طول تاریخ اقتصادی کشور، در دو مقطع ۱۳۵۴-۱۳۵۲ و ۱۳۹۰-۱۳۸۲، اقتصاد ایران از تعمت افزایش درآمدهای ارزی سرشار برخوردار شده که در هر دو دوره هم، از آزمون این وفور نفوذی بیرون آمده و بعض اثنی در اتمنا تعمت رفاهی شده بودند واردات شده و به تولید و اشتغال ضربه وارد کرده است. واردات کالاهای داخلی طی سال‌های ۱۳۸۳ تا ۱۳۹۱ در حدود دوبرابر شده و از ۸۳میلیاردلار سال ۸۳ به ۱۷۵میلیاردلار واردات سال ۱۳۸۹ رسیده است. وضع دو مسیر واگرا از ۸۴ تا ۹۱ نه در عرصه اقتصاد داخلی و سیاست خارجی کشور پیگیری شده است. از یکسو در سیاست خارجی رویکرد تنشزدایی اتخاذ شد و موضعاتی که به جرایحات همچون و تنش در روابط خارجی هیچ دستاوردی نداشت، مطرح شد. از سوی دیگر در عرصه اقتصاد داخلی، وابسته‌کردن تولید و مصرف به واردات و کنترل قیمت کالاهای مصرفی به کمک واردات و ارزان در دسترس کار قرار گرفت. درست در زمانی که مردم ما در روند متوسط زندگی در عرصه روابط بین‌الملل از طرف ما مطرح می‌شد، میزان واردات کشور با اتکا به درآمدهای نفتی افزایش‌های چهچنی پیدا می‌کرد.

در نتیجه روند رو در آمدهای نفتی منجر به وابستگی بیشتر سبد خوارد ایرانی به کالاهای خارجی شده است. (افزایش واردات در صورتی که از محل افزایش صادرات نفتی تامین شود مشکلی ندارد ولی افزایش واردات دوره اخیر از محل افزایش درآمدهای نفتی حاصل نشده است)، تکنیه مهم تمایز میان دوره اخیر افزایش درآمدهای نفتی در مقایسه با دوره اول وفور آن است که در دوره اخیر، وابستگی اقتصاد به واردات بدون توجه به مسایل بین‌المللی و تعارض با غرب صورت گرفت. در نتیجه با ایجاد محدودیت برای درآمدهای ارزی در آن تجربه‌ها، نرخ ارز افزایش و واردات در سال‌های ۱۳۹۱ و به‌خصوص ابتدای سال ۱۳۹۲ دچار کاهش شد و از این نظر، رفاه خانوارهای ایرانی که تحت تاثیر واردات زیاد قرار داشت دچار آفت شدیدی شد. ارزش پول کشور، از اواخر سال ۱۳۹۰ تا اوایل سال ۱۳۹۲ نیز به یکسوم کاهش پیدا کرد. نوسانات شدید نرخ ارز نیز با ایجاد فضای بی‌ثبات در اقتصاد مجرا شد. در تمهیدات بانک‌ها و اخذ تسهیلات از تجارت خارجی شد. در سال ۱۳۹۱ تا اواسط سال ۱۳۹۲ نیز واردات کالا ۲۵درصد نسبت به هفته‌ماه‌های ۱۳۹۱ کاهش یافته است. در نتیجه افزایش واردات طی سال‌های قبل باعث ایجاد تورم و کاهش قدرت خرید ۵۳میلیون‌ایرانی احداث شده، اما طی سال‌های ۱۳۹۱ و ۱۳۹۲ بود.

در شرایطی که تن